

Pleskalová, Jana

Odešel významný lingvista

Linguistica Brunensia. 2020, vol. 68, iss. 2, pp. 85-88

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/LB2020-2-6>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143290>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Odešel významný lingvista

Dne 18. srpna 2020, přesně tři měsíce před svými 90. narozeninami, zemřel emeritní profesor PhDr. Dušan Šlosar, CSc., jeden z největších znalců češtiny uznávaný doma i v zahraničí. Jeho dílo představuje mimořádný přínos pro bohemistiku a slavistiku; za své zásluhy byl v r. 2000 oceněn Medailí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy I. stupně a zlatou medailí Masarykovy univerzity, v roce 2019 mu byla udělena Cena města Brna za rok 2018 v oblasti společenských věd.¹

Prof. Dušan Šlosar se narodil 18. listopadu 1930 ve Staříči, gymnázium absolvoval ve Frýdku-Místku a poté jeho kroky směřovaly do Brna na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde vystudoval v roce 1953 češtinu a ruštinu. Svou vědeckou dráhu započal jako dialektolog v brněnské pobočce Ústavu pro jazyk český ČSAV (dnes AV ČR, v. v. i.), ale již v r. 1959 přešel na Filozofickou fakultu MU. Brnu a brněnské filozofické fakultě zůstal věrný po celý svůj život. Zde působil nejprve jako odborný asistent, později jako docent (1982), od roku 1990 jako profesor českého jazyka a po svém odchodu do penze v roce 2001 jako emeritní profesor. Také jako emeritní profesor byl stále ve spojení s Ústavem českého jazyka Filozofické fakulty MU i s brněnským pracovištěm Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

Bibliografie Dušana Šlosara čítá zhruba 500 položek a je pro ni charakteristický široký tematický záběr. Avšak tato zdánlivě pestrá paleta jeho odborných zájmů má společného jmenovatele: český jazyk. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že se prof. Šlosar – jako jeden z mála dnešních bohemistů – vyznačoval hlubokou znalostí češtiny ve všech jejích podobách (od počátků češtiny v 10. století až do začátku 3. tisíciletí, a to včetně dialektů). Výsledky svých bádání vkládal nejen do odborných monografií a studií, ale též do četných učebních textů, takže i ony mají své místo mezi vědeckými publikacemi.²

1 Vědecký a pedagogický přínos prof. Šlosara byl podrobně hodnocen u příležitosti jeho 60. a 65. narozenin, především ve sborníku *Pocta Dušanu Šlosarovi. Sborník k 65. narozeninám* (KARLÍK, Petr – RUSÍNOVÁ, Zdenka – PLESKALOVÁ, Jana, eds., Boskovice: Albert, 1995, s. 5–9) a v úvodu k vydání jeho vybraných studií (MALČÍK, Petr. 2010. *Octogenarius*. In: ŠLOSAR, Dušan. *Opera Bohemica Minora*. DVOŘÁK, Jan – MALČÍK, Petr, eds., Brno: Host, s. 11–12). Obě publikace obsahují ve své době aktuální Šlosarovu bibliografii, P. Malčík navíc uvádí výčet jubilejních článků a slovníkových hesel věnovaných prof. Šlosarovi (*Bibliographia Šlosariana*, op. cit., s. 227–228); končí rokem 2008.

2 Mnohá z jeho děl byla vydána několikrát, zde uvádíme pouze 1. vydání.

K jeho nejvýznamnějším vědeckým počínům patří kapitoly *Tvarosloví a Slovo- tvorba v Historické mluvnici češtiny* (LAMPRECHT, Arnošt – ŠLOSAR, Dušan – BAUER, Jaroslav, Praha: SPN, 1986, s. 129–340), jež spolu s monografiemi *Slovotvorný vývoj českého slovesa* (Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1981) a *Česká kompozita dia- chronně* (Brno: Masarykova univerzita, 1999) dodnes patří mezi respektovaná díla české historické gramatiky. Dějinám češtiny je věnován *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti* (ŠLOSAR, Dušan – VEČERKA, Radoslav, Praha: SPN, 1979), který vyšel třikrát v podobě učebních textů a naposled v upravené a doplněné podobě (ŠLOSAR, Dušan – VEČERKA, Radoslav – DVOŘÁK, Jan – MALČÍK, Petr, Brno: Host, 2009). Další tematický okruh tvoří grafémika. Ve své době novátorské a dosud hoj- ně citované jsou jeho studie o staročeské a středněčeské interpunkci (např. *Listy filologické* 89 (2), 1966, s. 164–170, *Listy filologické* 87 (1), 1964, s. 126–135), z doby poz- dější připomínáme alespoň publikaci *Diakritický pravopis* (In: ČORNEJOVÁ, Michaela – RYCHNOVSKÁ, Lucie – ZEMANOVÁ, Jana, eds. *Dějiny českého pravopisu (do r. 1902). History of Czech Orthography (up to 1902)*, Brno: Host, Masarykova univerzita, 2010, s. 200–205). Pro nelingvisty byla velmi důležitá *Stará čeština pro archiváře I* (Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1972). Některým otázkám diachronní bohemistiky, ze- jména jednotlivým vývojovým obdobím češtiny, se věnoval též v domácích ency- klopedických slovnících (KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ, Jana, eds. *Encyklopedický slovník češtiny*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002; KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ, Jana, eds. *Nový encyklopedický slovník češtiny*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017; dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník>) i zahraničních encyklopediích, např. rozsáhlé výkladové slovníkové heslo o češtině (*Tschechisch*. In: Okuka, Milos, ed. *Lexikon des europäischen Ostens*, Klagen- furth: Wieser 2002, s. 513–534).

O jeho dalších odborných zájmech vypovídají např. monografie *Dějiny české hu- dební terminologie* (ŠLOSAR, Dušan – ŠTĚDRŮN, Miloš. Brno: Masarykova univerzita, 2004) nebo studie *Jazyk publicistiky Leoše Janáčka a jeho přeměny* (In: KARLÍK, Petr – KRČMOVÁ, Marie, eds. *Jazyk a kultura vyjadřování. Milanu Jelínkovi k pětasedmdesá- tinám*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 63–69).

Neméně důležité jsou jeho práce věnované nové češtině, především rozsáhlá ka- pitola o tvoření slov v současné češtině v *Příruční mluvnici češtiny (Slovotvorba*. In: KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – RUSÍNOVÁ, Zdenka. *Příruční mluvnice češtiny*. Pra- ha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995, s. 109–225).

Významné místo ve vědecké činnosti prof. Šlosara zaujímala dialektologie. Jeho první vědecká publikace se zabývala nářečím, odkud pocházel (*Změna á > o v lašském nářečí na Místecku*. In: Králík, Stanislav, ed. *Adolfu Kellnerovi. Sborník jazykovědných studií*. Opava: Slezský studijní ústav v Opavě, 1954, s. 44–46), a poté – v souvislosti s působením v brněnské pobočce dialektologického oddělení ÚJČ ČSAV – následo- valo několik dalších. S příchodem na brněnskou filozofickou fakultu se prof. Šlosar soustředil především na historickou gramatiku češtiny a vývoj spisovné češtiny, ale

o dialektologii se nikdy zajímat nepřestal. Jak ve svých vědeckých studiích, tak při výuce využíval svých znalostí a zkušeností z nářečního výzkumu a dialektologie. Jako dobrý znalec českých nářečí dlouhodobě spolupracoval s dialektologickým oddělením ÚJČ AV ČR, např. jako recenzent Českého jazykového atlasu nebo konzultant při přípravných pracích na Slovníku moravských pomístních jmen.

Z jeho ediční činnosti nelze nepřipomenout významnou a prestižní edici Gramatiky české Jana Blahoslava, 1571 (ČEJKA, Mirek – NECHUTOVÁ, Jana – ŠLOSAR, Dušan, eds., Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 1991), díla, které ovlivnilo podobu Bible kralické, a jejím prostřednictvím také podobu dnešní spisovné češtiny.

Výsledky svých bádání pravidelně zpřístupňoval také laickým zájemcům o češtinu, a to v drobných příspěvcích popularizační povahy vycházejících zejména v periodikách Rovnost, Host do domu, Věda a život, Host. Jejich výběr publikoval v trilogii *Jazyčník* (Praha: Horizont, 1985), *Tisíciletá* (Praha: Horizont, 1990), *Otisky* (Praha: Dokořán, 2006). Jeho zasvěcené komentáře k jazykové situaci dnešní doby, ať už šlo o drobné publikace, či vystoupení v televizi – byly širokou veřejností se zájmem přijímány. Jeho vzkaz z roku 2019 má dnes už význam symbolický; přístupný z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10160488386-vzkaz/209452801410002-vzkaz-dusana-slosara/>.

V pedagogické činnosti D. Šlosara dominovaly historická gramatika češtiny, vývoj spisovné češtiny a zpočátku též dialektologie. Během své více než čtyřicetileté pedagogické činnosti vychoval stovky absolventů bohemistiky a archivnictví a mnohé z nich přivedl k vědecké a pedagogické práci. Jeho přednášky a semináře byly sice náročné, ale pro studenty velmi důležité, protože poskytovaly cenné komplexní znalosti o vývoji češtiny od jejích počátků (10. století) až do dnešních dnů. Historický vývoj jazyka byl v jeho interpretaci důležitým faktorem pro pochopení současného stavu češtiny a její dynamiky. Dodejme, že pohled na současnou češtinu jako na výsledek předchozího vývoje, který prof. Šlosar důsledně uplatňoval ve výuce i vědeckých publikacích, nebyl v té době na českých univerzitách samozřejmostí. Pro své hluboké znalosti a zkušenosti byl vyhledáván také zahraničními studenty, bohemisty i slavisty, a zván k dlouhodobým přednáškovým pobytům na zahraničních univerzitách (Greifswald, Münster, Regensburg). Stejně úspěšný byl při výuce češtiny jako cizího jazyka, a to jak na brněnské filozofické fakultě, kde se dlouhá léta významně podílel na chodu Letní školy slovanských studií Filozofické fakulty MU (jako učitel, autor učebních textů i organizátor), tak v zahraničí.

Vedle výuky a vědecké činnosti je třeba zmínit ještě další aktivity. Prof. Šlosar pracoval dlouhá léta jako výkonný redaktor jazykovědné řady SPFFBU (dnes *Linguistica Brunensia*) a zasloužil se o jeho vysokou úroveň. Působil též jako vědecký redaktor četných publikací, recenzent, oponent, školitel a konzultant. V této souvislosti se sluší připomenout, že byl významnou osobností listopadových událostí roku 1989 a poté zastával řadu významných funkcí: byl prvním předsedou Akademického senátu FF MU, vedoucím Ústavu českého jazyka FF MU, členem několika vědeckých a oborových rad, FF MU ad.

Životu a dílu prof. Šlosara je věnována kniha *Jaké hlavy, takový jazyk* (TRÁVNÍČEK, Jiří - VORÁČ, Jiří, Brno: Host, 2008). Publikace je koncipována jako rozhovor autorů s prof. Šlosarem, který vzpomíná na svůj uplynulý život a vyjadřuje se k jazykovědné problematice.

Přestože od odchodu profesora Šlosara do důchodu uplynulo téměř 20 let, jeho odkaz zůstává stále živý. Rozvíjejí ho jeho bývalí žáci a předávají mladším generacím bohemistů. Na pana profesora budeme vzpomínat jako na vynikajícího lingvistu s širokým kulturním rozhledem, oblíbeného vysokoškolského pedagoga a zároveň čestného člověka, který nikdy nepodnikl nic, co by bylo v rozporu s jeho svědomím.

Jana Pleskalová

Department of Czech Language

Faculty of Arts, Masaryk University

Arna Nováka 1, 602 00 Brno

Czech Republic

pleskalo@phil.muni.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.